

Defense” in the formation of the perceived need for regular physical education and sports among school-aged children is presented, as well as reveals the conditions that contributed to the increase in the participants of the “Ready for Labour and Defense” movement. The main forms of mass physical culture and sports development are given.

At the end, the author summarized the role of the complex in the history of the development of physical culture and sports in the USSR from 1931 to 1991, analyzed the reasons for the decline in popularity of the All-Union Physical Culture Complex “Ready for Labour and Defense”, as well as the possibilities of its revival in Ukraine through the prism of today’s realities of life, problems and prospects.

Among the promising areas of further research, special attention should be paid to the issue of modern methods of forming the perceived need for systematic physical education classes among school-aged children.

Key words: physical training, physical culture, applied skills and abilities, physical development, health orientation.

Дата надходження статті: 25.12.2023 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Довгань Н. Ю

УДК 37.018.43:[044+621.397.122

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi55.543>

Деренюк М. П.;

orcid.org/0000-0003-3323-8069

ЕТАПИ РОЗВИТКУ МЕДІАОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ (КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)

У науковій статті схарактеризовано основні етапи розвитку медіаосвіти в закладах вищої освіти України та Республіки Польща кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст., а саме: перший (1991–1999 рр.); другий (1991–2010 рр.); третій (2010–2016); четвертий (2016 – дотепер). Розглянуто особливості та обґрунтовано взаємозв’язок кожного з виділених етапів розвитку медіаосвіти в зазначений історичний період.

Зацентовано увагу на нормативно-правовій базі розвитку медіаосвіти в Україні та Республіці Польща, а саме: на законах України «Про інформацію» (1992), «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (1993), «Про національну програму інформатизації» (1998); Концепції впровадження медіаосвіти (2010, нова редакція – 2016) та ін.; у Республіці Польща – на законах «Про систему освіти» (1991), «Про радіо і телебачення» (1992), Постанові Сейму «Про побудову основ інформаційного суспільства в Польщі» (2000) та ін. Визначено тенденції та основні аспекти розвитку медіаосвіти в закладах вищої освіти України та Республіки Польща.

Зроблено висновок, що в сучасному суспільстві медіаосвіта стає невід’ємною складовою освітнього процесу, оскільки медіа- та цифрові технології є не лише засобами комунікації, але й важливими інструментами формування світогляду, критичного мислення та активного громадянства. Зазначено, що медіаосвіта спрямована на підвищення рівня медіаграмотності, що включає в себе розуміння різних медіаформатів, уміння працювати з цифровими інструментами та взаємодіяти у медіасередовищі. Ці навички стають особливо важливими в умовах постійного розвитку медіатехнологій та зміни способів сприйняття інформації.

У зв’язку з цим дослідження та вдосконалення програм і методів медіаосвіти є важливим завданням, яке передбачає акцентуацію уваги на практичних навичках, аналізі медіаконтенту та розвитку медіаграмотності в суб’єктів освітнього процесу. Підтримка такого підходу сприятиме підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних до ефективного використання медіа- та цифрових технологій задля досягнення освітніх, культурних та соціальних цілей.

*© Деренюк М. П.

У свою чергу це дозволить забезпечити поступове адаптування до вимог сучасного інформаційного суспільства.

Ключові слова: медіаосвіта, медіаграмотність, студенти, здобувачі вищої освіти, етапи, нормативно-правове забезпечення; заклади вищої освіти, Україна, Республіка Польща.

Постановка проблеми. Нині в умовах сучасного суспільства, яке переживає швидкий розвиток інформаційних технологій та зміну комунікаційних парадигм, медіаосвіта стає важливим елементом освітнього процесу. Важливість і необхідність упровадження медіаосвіти в освітній процес, зокрема в закладах вищої освіти розуміється й підтримується державними органами, науковцями, медіаекспертами як в Україні, так і в Республіці Польща.

Аналіз досліджень. Аналіз науково-педагогічної літератури дає можливість констатувати значну увагу науковців до проблеми розвитку медіаосвіти. Важливими для нашого дослідження є праці таких українських дослідників: О. Волошина, В. Купчишина, Л. Найдьонова, І. Череповська, О. Юзик, та ін.; а також польських – К. Вента, Я. Гайда, Є. Новіцька, А. Сердинський, С. Ющик, М. Янець та ін.

Дослідженням нормативно-правового забезпечення медіаосвіти в Україні займалися такі вчені, як В. Байдик, Г. Головченко, Г. Марченко, Н. Приходькіна та ін.; в Республіці Польща – М. Вільк, М. Голубович, Б. Климкевич, Р. Матусяк, М. Стох, та ін.

Мета статті – розробити періодизацію становлення й розвитку медіаосвіти в закладах вищої освіти України та Республіки Польща (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) із позиції нормативно-правового забезпечення.

Виклад основного матеріалу. У сучасному інформаційному суспільстві, де медіа відіграють ключову роль у формуванні світогляду та сприйняття інформації, розвиток медіаосвіти стає надзвичайно важливою складовою освітнього процесу.

Наукові дослідження останніх десятиліть підтверджують зростаючий інтерес до медіаосвіти та її впливу на формування цінностей, уявлень та комунікаційних навичок у суб'єктів освітнього процесу.

Ретроспективний аналіз уможливив виокремити й обґрунтувати чотири етапи розвитку медіаосвіти в закладах вищої освіти України та Республіки Польща наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. Оскільки в Польщі та Україні спостерігається подібна динаміка розвитку медіаосвіти, нами виділено спільні етапи цього процесу в досліджуваних країнах. Проаналізуємо їх.

Перший етап (1991–1999 рр.) – період інформаційної революції в розвитку медіаосвіти в закладах вищої освіти України та Республіки Польща. Наголосимо, що виокремлений період пов'язуємо з ухваленням низки нормативно-правових документів щодо проведення освітньої діяльності в умовах інформаційного суспільства.

Зокрема, медіаосвітній простір на виокремленому етапі в Україні регулюється законами України «Про інформацію» (1992), «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (1993), «Про національну програму інформатизації» (1998); в Республіці Польща – законами «Про систему освіти» (1991), «Про радіо і телебачення» (1992) тощо.

Документом, який засвідчив важливість розпочатої роботи у справі інформатизації суспільства, став Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» (1998). Зазначений Закон у контексті розвитку медіаосвіти відкриває широкі можливості для модернізації освітнього процесу. Зокрема, у розділі VI наголошується на інформатизації науки, освіти та культури, результатом якого мають стати розвиток інтелектуального потенціалу нації, удосконалення форм і змісту освітнього процесу, упровадження комп'ютерних методів навчання та тестування, що дасть можливість вирішувати проблеми освіти на вищому рівні з урахуванням світових вимог, це зокрема індивідуалізація навчання, організація систематичного контролю знань, можливість урахувати психофізіологічні особливості кожного індивіда тощо [9].

У Республіці Польща важливим документом цього етапу є Закон «Про радіо і телебачення» (1992), у якому йдеться про важливість провадження та оцінювання стану розвитку медіаосвіти [19].

Другий етап (2000–2009 рр.) – науково-технологічна трансформація медіаосвіти в закладах вищої освіти України та Республіки Польща. Він пов'язаний із поширенням глобальної мережі Інтернет, що призвело до зростання інтерактивності освітніх процесів, активного використання мультимедійних засобів у педагогічній практиці, а також до появи нових форм співробітництва між університетами та медіаорганізаціями на міжнародному рівні.

Так, 2000 року було видано Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні», відповідно до якого треба забезпечити поетапне відповідно до затвердженої в установленому порядку державної програми розвитку мережі Інтернет в Україні підключення до цієї мережі наукових установ та організацій; розвиток освітніх та навчальних програм на базі комп'ютерних інформаційних технологій; підвищення ефективності системи підготовки фахівців з інформаційних технологій, удосконалення відповідних нормативів, навчальних програм та планів, а також ужиття додаткових заходів для формування у населення знань, умінь і навичок, необхідних для користування мережею Інтернет тощо [11].

На початку XXI ст. створено два важливих проекти з розвитку медіаосвіти в Україні:

– заснування 2001 року *Академії української преси (АУП)* – незалежної організації, яка спрямована на впровадження медіаосвіти як необхідного компоненту освітньої системи України. Основна мета Організації – підвищення медіаосвіти громадян, інспірація медіаосвітньої мережі, створення та популяризація інформаційного продукту, який сприяє підвищенню рівня медіаграмотності суспільства тощо [1].

– створення 2006 року на базі Інституту соціальної і політичної психології АПН України *Лабораторії психології масової комунікації та медіаосвіти* під керівництвом Л. Найдьонової. Дослідження фахівців Лабораторії (О. Вознесенська, Н. Череповська, Ю. Чаплінська та ін.) присвячено соціально-психологічним аспектам масової комунікації та організації медіаосвіти; формування в молоді психологічної стійкості до соціально шкідливої інформації; підготовці до ефективної взаємодії з інформаційним простором [4].

У Республіці Польща початок XX ст. також ознаменувався інформаційними змінами в суспільстві. Відтак було утверджено Постанову Сейму «Про побудову основ інформаційного суспільства в Польщі» (2000), з подальшою реалізацією якої ухвалено національну програму «Цілі та напрями розвитку інформаційного суспільства в Польщі», в якій наголошено на важливості використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі. У програмі визначено принципи безпечного доступу та використання мережі Інтернет в освітньому процесі; план розвитку інформаційної освіти для дітей та молоді з урахуванням необхідності здобуття нових компетентностей в умовах трансформації інформаційного простору; основні засади щодо розвитку інформаційно-комунікаційних технологій для дослідницьких та університетських центрів тощо [18].

Важливим у контексті досліджуваної проблеми є видана 2003 року Міністерством освіти та науки «Стратегія інформатизації Республіки Польща – ePolska на 2001–2006 рр.». Одним із головних завдань, що передбачалися Стратегією, є розвиток практичних медіа- та цифрових навичок у суб'єктів освітнього процесу задля відповідного використання передових інноваційно-освітніх технологій у професійній сфері, особливо в умовах цифровізації [17].

Відтак із метою поширення медіаосвіти ними організовано та проведено науково-методичні конференції в університетах у Кельці (2000 р.), Варшаві (2000 р.), Любліні (2000 р.) тощо.

Третій етап (2010–2016 р.) – становлення та розвиток медіаосвіти як напряму освітнього процесу.

Зазначимо, що передумовою цього етапу став вступ Республіки Польщі до Європейського Союзу, що стало важливим аспектом адаптації країни до європейських стандартів у сфері медіа- та інформаційних технологій. Так, 2010 року затверджено Директиву Європейського Парламенту і Ради «Про координацію певних положень, встановлених законами, нормативно-правовими або адміністративними актами в державах-членах стосовно надання аудіовізуальних медіапослуг». У пункті 47 визначено ряд можливих заходів щодо сприяння розвитку медіаграмотності, а саме: підвищення кваліфікації викладачів та інструкторів, реалізацію спеціальних онлайн-навчальних програм дітей молодшого віку; проведення відкритих навчальних заходів для батьків або організацію національних кампаній за участю усіх медіа з метою інформування громадян про відповідальне використання Інтернету [14].

У відповідь на європейські стандарти Національна рада з питань телебачення і радіомовлення ініціювала проведення Форуму медіаосвіти. У період з 2008–2010 рр. проводилися пленарні засідання, присвячені проблемам медіаосвіти, в яких брали активну участь викладачі закладів вищої освіти та медіаексперти громадських організацій [13].

Як наслідок, 2012 року за ініціативи медіадослідників (А. Огоновська, Г. Пташек, Б. Сковронек та ін.) створено Польське товариство медіаосвіти (Polskie Towarzystwo Edukacji Medialnej). Наукова діяльність дослідників зверталась до питань свідомого використання медіа та розуміння медіаповідомлень. Головна мета Товариства – популяризація та розвиток знань в галузі медіа та медіаосвіти.

2015 року створено Коаліцію цифрової та медіаосвіти (одним із членів створення є Національний аудіовізуальний інститут). Діяльність Коаліції спрямована на просування медіа- та цифрової освіти через проведення дебатів, конференцій та семінарів, спрямованих на переконання органів державної влади, що медіаосвіта є умовою цивілізаційного та економічного суспільства [15].

На виокремленому нами третьому етапі розвитку медіаосвіти в ЗВО України спостерігається фрагментарність, що виражається стихійними зусиллями ентузіастів та педагогів-новаторів. Недоліком постає відсутність інтеграції цих ініціатив у єдину та ефективну медіаосвітню систему.

Проте 2010 рік відзначився як переломний у розвитку медіаосвіти в Україні. Постановою Президії Національної академії педагогічних наук України схвалено Концепцію впровадження медіаосвіти, яка спрямована на підготовку і проведення широкомасштабного поетапного всеукраїнського експерименту з упровадження медіаосвіти на всіх рівнях, зокрема забезпечення медіаосвіти у вищій школі [2].

Із метою покращення проведення експерименту із впровадження медіаосвіти Г. Онкович розроблено експериментальну програму базового навчального курсу «Медіаосвіта» для студентів закладів вищої освіти. Програмою передбачено формування установок фахового мислення у професійній та побутовій сферах, набуття знань у галузі медіаосвіти і навичок використання медіатехнологій [8].

2011 року розроблено навчальну програму «Медіаосвіта (медіаграмотність)» для підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників. Основне завдання програми полягає в усуненні негативного впливу з боку друкованих та аудіо-і відеозасобів інформації на свідомість громадян, особливо учнівської та студентської молоді. Зокрема: створення ефективного механізму критичного осмислення і корегування інформації, отриманої через ЗМІ, відпрацювання особистісної системи ціннісних орієнтацій та формування умінь інтерпретувати інформацію, розуміти її суть, адресну спрямованість, мету інформування, викриття прихованого значення тощо [4].

Четвертий етап (2016 – дотепер) – етап системної реалізації медіаосвіти. Упродовж цього періоду медіаосвіта в польських ЗВО відзначається значними досягненнями, які

спрямовані на вдосконалення освітніх програм і методів навчання. Особлива увага приділяється розвитку медіаграмотності, яку вважаємо ключовим елементом формування критично мислячих і компетентних особистостей, готових до викликів у медіасфері.

Важливим для цього періоду є створення на базі Торунського університету М. Коперника спеціальності «Медіапедагогіка». Програмою спеціальності передбачено отримання навичок створення, організації та оброблення інформації та конструювання знань за допомогою інформаційних технологій [16].

В Україні цей етап ознаменувався оновленням Концепції впровадження медіаосвіти (2016). Однією з причин оновлення, як зазначає Л. Найдьонова, є загострення потреби в медіаосвіті внаслідок розпочатої російсько-української війни 2014 року, зокрема з «розгортанням інформаційно-психологічної війни, ескалацією агресії та анексії Криму» [7].

Відтак у вихідних положеннях характеризується новий контекст упровадження медіаосвіти, а саме необхідність інтегрувати ініціативи суб'єктів освітнього процесу й широкої громадськості в ефективну національну медіаосвітню систему. Зокрема, до основних принципів медіаосвіти додано патріотичне виховання, а також відображено зміни щодо форм освіти, зокрема акцентується увага на впровадженні предметної професійної медіаосвіти в ЗВО [там само].

2017 року за наказом МОН України було ухвалено проведення всеукраїнського експерименту за темою «Стандартизація наскрізної соціально-психологічної моделі масового впровадження медіаосвіти у вітчизняну педагогічну практику» на базі навчальних закладів України на 2017–2022 роки». Основна мета – експериментальна перевірка результативності і стандартизація вітчизняної соціально-психологічної моделі інтенсивного масового впровадження наскрізної медіаосвіти у вітчизняну педагогічну практику, підвищення рівня медіакомпетентності педагогів і студентів педагогічного і психологічного профілю [10].

Отже, можемо зробити висновок, що медіаосвіта у ЗВО України спрямована більше на опанування медіаобладнання та використання медіа в освітньому процесі, у той час у Республіці Польща – на формування критичного мислення та автономної від медіа особистості.

Виходячи з вищевикладеного, нами сформульовано тенденції розвитку медіаосвіти в закладах вищої освіти України та Республіки Польща:

- однією з основних тенденцій є збільшення використання сучасних інформаційних технологій в освітньому процесі. Це включає в себе використання відеуроків, інтерактивних онлайн-платформ, вебінарів та інших цифрових інструментів для покращення якості навчання та доступності освітніх ресурсів;

- зростаюча увага до розвитку медіаграмотності та критичного мислення студентів. В умовах зростаючого обсягу інформації та фейкових новин навички аналізу та оцінки медіаконтенту стають критичними для успішної освіти;

- підвищення якості медіаконтенту: зростання вимог до якості відео-, аудіо-, та текстового контенту, який здобувачі вищої освіти створюють в межах медіаосвіти з метою їх наближення до вимог сучасного медіасередовища;

- адаптація до змін у медіаландшафті: швидкі технологічні зміни та поширення нових медіаформ вимагають постійного оновлення підходів до медіаосвіти, включаючи розвиток навичок використання соціальних мереж, передових технологій та віртуальної реальності в освітньому процесі;

- глобалізація медіаосвіти відзначається зростанням її міжнародного характеру, що сприяє обміну досвідом, кращими практиками та реалізації спільних проектів у галузі медіаосвіти.

Ці тенденції вказують на постійну еволюцію медіаосвіти в університетському середовищі та потребу оновлення методик навчання і програм задля забезпечення відповідності сучасним вимогам до освітнього процесу та потребам студентів.

Висновки. Таким чином, як у Республіці Польща, так і в Україні спостерігається певний прогрес у розвитку медіаосвіти, що стає головною умовою усвідомлення медіаграмотності та набуття медіакомпетентностей в умовах сучасного інформаційного суспільства. На сьогодні серед важливих аспектів медіаосвітньої діяльності в освітньому процесі вищої школи в Україні та Республіці Польща можна виділити:

- розвиток медіаграмотності серед студентів, включаючи навички аналізу та оцінки інформації з різних джерел;
- використання сучасних медіатехнологій та інтерактивних засобів навчання для підвищення ефективності освітнього процесу;
- формування критичного мислення та здатності до креативного вирішення завдань у сфері медіа та комунікацій;
- участь студентів у медіапроектах і практиках для отримання практичного досвіду та розвитку професійних навичок;
- взаємодія зі сферою медіаіндустрії через стажування, партнерські програми та конференції для сприяння професійному зростанню та інноваціям у медіаосвіті.

Ці аспекти медіаосвітньої діяльності є досить важливими і потребують дослідження у подальших наукових пошуках.

Список використаних джерел:

1. Академія української преси: офіційний сайт. URL: <https://www.aup.com.ua/>
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. Постанова Президії Національної академії педагогічних наук України від 20 травня 2010. URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/11048/2010-09-29-kontseptsiya-vprovadzheniya-mediaosvity-v-ukraini/>
3. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). *MediaSapiens*: URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27-kontseptsiya-vprovadzheniya-mediaosvity-v-ukraini-nova-redaktsiya/>
4. Лабораторія психології масової комунікації та медіаосвіти: офіційний сайт. URL: <http://mediaosvita.org.ua/pro-nas/>
5. Левківський К. М., Іванов В. Ф. Навчальна програма «Медіаосвіта (медіаграмотність)» (для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників). Київ, 2011. 97 с.
6. Марченко Г. Розвиток медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи в університетах України (90-ті роки ХХ ст.- початок ХХІ ст.): дис. ... д-ра філософії: 01/011. Житомир, 2023. 267 с.
7. Найдьонова Л. Оновлення Концепції медіаосвіти: навіщо було потрібне і які зміни внесені. *MediaSapiens*. 2016. URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16505/2016-04-27-onovlennya-kontseptsii-mediaosvity-navishcho-bulo-potribne-i-yaki-zminy-vneseni/>
8. Онкович Г. В. Медіаосвіта: експерим. програма баз. навч. курсу для студ. вищ. навч. закл. Київ : Логос, 2010. 40 с.
9. Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 04.02.1998 № 75/98-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/l>
10. Про проведення всеукраїнського експерименту за темою «Стандартизація наскрізної соціально-психологічної моделі інтенсивного масового впровадження медіаосвіти у вітчизняну педагогічну практику». *Наказ МОН України від 18.08.2017. № 1199*. URL: http://poippo.pl.ua/images/FILES/innov-eksper-dialnist/doslidno-eksperd/vseukr_rivnia/nmo-1199.pdf
11. Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні». № 928 від 31.07.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928/2000#Text>
12. Cele i kierunki rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce. Dokument programowy przyjęty przez Radę Ministrów 28 listopada 2000 r. / Komitet Badań Naukowych, Ministerstwo Łączności. Warszawa, 2000. 110 s.

13. Drzewiecki P., Edukacja medialna w nowej podstawie programowej kształcenia ogólnego, "Biuletyn Edukacji Medialnej" IPMP, nr M, s. II-ZZ.
14. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/13/UE z dnia 10 marca 2010 r. w sprawie koordynacji niektórych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących świadczenia audiowizualnych usług medialnych (dyrektywa o audiowizualnych usługach medialnych). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32010L0013&from=PL>)%20(%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B0
15. Koalicja Edukacji Medialnej i Cyfrowej. URL: <https://kemic.org.pl/>.
16. Majewska K., Kwiatkowska W., Skibińska M. Pedagogika medialna na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu jako przykład studiów stacjonarnych w formie online. e-mentor. *Czasopismo naukowe Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie*. 2017. №1 (68). S. 4-10.
17. Strategia e-Polska – Strategia rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce na lata 2001-2006. URL: <http://kbn.icm.edu.pl/cele/epolska.html>
18. Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 lipca 2000 w sprawie budowania podstaw społeczeństwa informacyjnego w Polsce (MP z 2000 r., nr 22, poz. 488).

References:

1. Akademia ukraińskiej prasy: ofitsiyni sait [Academy of Ukrainian Press: official website]. Retrieved from <https://www.aup.com.ua/> [in Ukrainian].
2. The concept of implementing media education in Ukraine. Resolution of the Presidium of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine dated May 20, 2010. Retrieved from <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/11048/2010-09-29-kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosvity-v-ukraini/> [in Ukrainian].
3. The concept of implementing media education in Ukraine (new edition). *MediaSapiens*. Retrieved from <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27-kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosvity-v-ukraini-nova-redaktsiya/> [in Ukrainian].
4. Laboratoriia psykholohii masovoi komunikatsii ta mediaosvity: ofitsiyni sait [Laboratory of Psychology of Mass Communication and Media Education: official website]. Retrieved from <http://mediaosvita.org.ua/pro-nas/> [in Ukrainian].
5. Levkivskiy, K. M., & Ivanov, V. F. (2011). *Navchalna prohrama «Mediaosvita (mediahramotnist)»* [Educational program "Media education (media literacy)"]. Kyiv [in Ukrainian].
6. Marchenko, H. (2023). *Rozvytok mediaosvity maibutnikh uchyteliv pochatkovoii shkoly v universytetakh Ukrainy (90-ti roky XX st.- pochatok XXI st.)* [The development of media education of future primary school teachers in universities of Ukraine (the 90s of the 20th century – the beginning of the 21st century)]. (PhD thesis). Zhytomyr Ivan Franko State University. Zhytomyr [in Ukrainian].
7. Naidonova, L. (2016). Onovlennia Kontseptsii mediaosvity: navishcho bulo potribne i yaki zminy vneseni [Update of the Concept of Media Education: why it was needed and what changes were made]. *MediaSapiens*. Retrieved from <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16505/2016-04-27-onovlennya-kontseptsii-mediaosvity-navishcho-bulo-potribne-i-yaki-zminy-vneseni/> [in Ukrainian].
8. Onkovych, H. V. (2010). *Mediaosvita* [Media education]. Kyiv: Lohos [in Ukrainian].
9. On the Concept of the National Informatization Program, Law of Ukraine dated February 4, 1998, No. 75/98-VR. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/> [in Ukrainian].
10. On conducting an all-Ukrainian experiment on the topic "Standardisation of a cross-cutting socio-psychological model of intensive mass introduction of media education into domestic pedagogical practice", Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated August 18, 2017, No. 1199. Retrieved from http://poippo.pl.ua/images/FILES/innov-eksper-dialnist/doslidno-eksperd/vseukr_rivnia/nmo-1199.pdf [in Ukrainian].
11. On Measures to Develop the National Component of the Global Information Network Internet and Ensure Wide Access to this Network in Ukraine, Decree of the President of Ukraine dated July 31, 2000, No. 928. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928/2000#Text> [in Ukrainian].
12. Cele i kierunki rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce. Dokument programowy przyjęty przez Radę Ministrów 28 listopada 2000 r. [Goals and directions of information society development in Poland. Program document adopted by the Council of Ministers on November 28, 2000]. (2000). *Komitet Badań Naukowych, Ministerstwo Łączności* [in Polish].

13. Drzewiecki, P. (2010). Edukacja medialna w nowej podstawie programowej kształcenia ogólnego [Media education in the new core curriculum for general education]. *Biuletyn Edukacji Medialnej* [in Polish].
14. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/13/UE z dnia 10 marca 2010 r. w sprawie koordynacji niektórych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących świadczenia audiowizualnych usług medialnych (dyrektywa o audiowizualnych usługach medialnych) [Directive 2010/13/EU of the European Parliament and the Council dated March 10, 2010, on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the provision of audiovisual media services (Audiovisual Media Services Directive)]. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32010L0013&from=PL>%20(%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B0 [in Polish].
15. Koalicja Edukacji Medialnej i Cyfrowej [Media and Digital Education Coalition]. Retrieved from <https://kemic.org.pl/> [in Polish].
16. Majewska, K., Kwiatkowska, W., & Skibińska, M. (2017). Pedagogika medialna na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu jako przykład studiów stacjonarnych w formie online [Media pedagogy at Nicolaus Copernicus University in Toruń as an example of full-time studies in an online format]. *E-mentor. Czasopismo naukowe Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie*, 1 (68), 4–10 [in Polish].
17. Strategia e-Polska – Strategia rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce na lata 2001–2006 [E-Polska Strategy – Strategy for the development of information society in Poland for 2001–2006]. Retrieved from <http://kbn.icm.edu.pl/cele/epolska.html> [in Polish].
18. Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 lipca 2000 w sprawie budowania podstaw społeczeństwa informacyjnego w Polsce [Resolution of the Sejm of the Republic of Poland dated July 14, 2000, on laying the foundations of the information society in Poland]. (2000) [in Polish].

Dereniuk M. P.,

orcid.org/0000-0002-6914-8797

STAGES OF MEDIA EDUCATION DEVELOPMENT IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE AND THE REPUBLIC OF POLAND: THE REGULATORY AND LEGAL ASPECT (THE LATE XX - EARLY XXI CENTURIES)

The article describes the main stages of development of media education in higher education institutions of Ukraine and the Republic of Poland in the late twentieth century – early twenty-first centuries, namely: the first (1991–1999); the second (1991–2010); the third (2010–2016) and the fourth (2016 – present). The features and interconnection of each of the distinguished stages of media education development in this historical period are considered and substantiated.

Attention is focused on the legal framework for the development of media education in Ukraine and the Republic of Poland, namely: The Laws of Ukraine "On Information" (1992), "On Printed Mass Media (Press) in Ukraine" (1993), "On the National Informatization Programme" (1998); the Concept for the Implementation of Media Education (2010; new edition - 2016), etc.; in the Republic of Poland - the Laws "On the Education System" (1991), "On Radio and Television" (1992), the Sejm Resolution "On Building the Foundations of the Information Society in Poland" (2000), etc. The tendencies and main aspects of media education development in higher education institutions of Ukraine and the Republic of Poland are identified.

It is concluded that in modern society, media education is becoming an integral part of the educational process, since media and digital technologies are not only means of communication, but also important tools for shaping worldview, critical thinking and active citizenship. It is noted that media education is aimed at increasing the level of media literacy, which includes an understanding of various media formats, the ability to work with digital tools and interact in the media environment. These skills are becoming especially important in the context of the constant development of media technologies and changes in the way people perceive information.

In this regard, researching and improving media education programmes and methods is an important task that involves focusing on practical skills, analyzing media content and developing media literacy among the subjects of the educational process. Supporting this approach will help train highly qualified professionals capable of effectively using media and digital technologies to achieve

educational, cultural and social goals. In turn, this will ensure gradual adaptation to the requirements of the modern information society.

Key words: media education, media literacy, students, higher education students, stages, regulatory and legal support; higher education institutions, Ukraine, the Republic of Poland.

Дата надходження статті: 27.12.2023 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Стинська В. В.

УДК 373.5.016:82

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi55.543>

Касаткін О. С.;

orcid.org/0000-0002-6914-8797

ВПЛИВ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА ФОРМУВАННЯ ШКІЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У 90-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті аналізується вплив соціально-політичних трансформацій на систему літературної освіти в українських школах упродовж 90-х років ХХ століття. Наголошено на тому, що цей період був перехідним від радянської доби до незалежності України та становлення нового суспільства.

Також досліджено вплив політичних змін на зміст, методи та підходи до викладання літератури в школах України. Автори зазначають, що визволення від тоталітарних парадигм призвело до активних змін у навчальних програмах, зокрема й у сфері літературної освіти. Із розширенням свободи вибору та підвищенням акценту на розвиток критичного мислення у вітчизняній літературній освіті відбулися зміни в методологічних підходах до вивчення окремих аспектів літератури.

У цьому контексті слід зазначити, що перехід від тоталітарних парадигм до нових соціально-політичних умов призвів до змін у ключових аспектах викладання та засвоєння літературної культури в школах України у 90-х роках ХХ століття. Системні трансформації, що відбувалися в Україні в цей період, визначили новий контекст для освіти, зокрема і для предмета «Українська література».

У контексті змінюваного соціокультурного середовища відбувався активний перегляд навчальних програм, зокрема методологічних підходів до вивчення літератури. Реформа в цій сфері враховувала важливі аспекти розвитку суспільства. Акцентувалась важливість окремих елементів курсу, орієнтованих на розвиток критичного мислення учнів.

Змінюючи акценти в навчальних програмах, учителі літератури мали можливість стимулювати розвиток учнівської свободи вибору та критичного мислення. Процеси вивчення літератури не обмежувалися лише засвоєнням теоретичних знань, а й сприяли аналізу, обговоренню та критичному осмисленню художніх творів у контексті сучасних соціально-політичних реалій.

Ключові слова: середня освіта, громадянське суспільство, освітня реформа, українська література, соціальні компетенції.

Постановка проблеми. Початок 90-х років ХХ століття став періодом ключових змін у житті України, які сприяли становленню незалежної держави. Цей період був переломним, оскільки країна переживала процес демократизації та формування нової політичної освіти як важливого елемента суспільного розвитку, що потребувала системних змін, щоб адаптуватися до нових реалій. Реформи в освіті стали невід'ємною частиною загальної стратегії переходу до демократії та визначили пріоритети в розвитку людського капіталу. Урахування системи шкільної освіти у стратегії розбудови майбутньої нації є важливим аспектом розвитку громадянського суспільства модерної демократичної держави. Цей взаємозв'язок визначається не тільки освітніми